

Vidmar, Luka

Omembe Josefa Dobrovskega v korespondenci med Žigo Zoisom in Jernejem Kopitarjem v letih 1810-1818

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2006, vol. 55, iss. X9, pp. [217]-231

ISBN 80-210-3987-6

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102961>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LUKA VIDMAR
(Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU)

OMEMBE JOSEFA DOBROVSKEGA V KORESPONDENCI MED ŽIGO ZOISOM IN JERNEJEM KOPITARJEM V LETIH 1810–1818

Utemeljitelj slavistike Josef Dobrovský se je vsaj od leta 1778 zanimal tudi za slovenski jezik in književnost, vendar dolgo časa ni navezal neposrednih stikov s slovenskimi preroditelji.¹ Priložnost se mu je ponudila leta 1794, ko je potoval po slovenskih deželah, vendar je ni izkoristil. V Ljubljani je skušal obiskati le filologa in šolnika Blaža Kumerdeja, ki pa ga ni bilo doma.² Na koncu leta 1796 oziroma na začetku leta 1797, ko je bil na Dunaju, je Dobrovský v diskalceatskem samostanu v Mariabrunnu poiskal začetnika slovenskega literarnega preroda Marka Pohlina, ki je tam preživel zadnja leta svojega življenja. Srečanju je sledila korespondenca, ki pa je kmalu zamrla.³

Šele junija leta 1806 je pismo, ki ga je Dobrovškemu napisal pesnik Valentin Vodnik, vzpostavilo trajno zvezo med praškim učenjakom in mlajšimi kranjskimi preroditelji, vzgojenimi v krogu barona Žige Zoisa.⁴ Toda Vodnik kljub obetavnemu začetku dopisovanja, ki ga je napovedal hiter odziv uglednega naslovnika novembra leta 1806, ni ohranil položaja glavnega korespondenta Dobrovškega med Slovenci. Jezikoslovec Jernej Kopitar je namreč marca leta 1808 prav tako napisal pismo Dobrovškemu z izčrpnim poročilom o stanju slovenskega preroda,⁵ vendar ni o tem taktično obvestil niti svojega mecena Zoisa niti svojega sodelavca in tekmeca Vodnika.⁶ Z odgovorom Dobrovškega Kopitarju januarja leta 1809 je bila med njima na obojestransko zadovoljstvo takoj vzpostavljena prijateljska pisemska zveza, ki je kljub občasnim strokovnim nesoglasjem, npr. glede značaja starocerkvenoslovenskega jezika, brez prekinitev trajala do smrti Dobrovškega januarja leta 1829.⁷ Korespondenca med Dobrovskim in Vodnikom se predvsem zaradi Kopitarjeve intervencije po letu 1808 ni več redno nadaljevala.⁸ K temu je prispevalo

¹ Šlebinger 1904: 5; Kidrič 1930: 117, 119.

² Kidrič 1930: 121.

³ Kidrič 1930: 122.

⁴ Prim. Kidrič 1930: 125.

⁵ Prim. Jagić 1885: 1–19.

⁶ Kidrič 1930: 125.

⁷ Prim. Kovačič 1895: 67; Šlebinger 1904: 6, 7; Kidrič 1930: 127; Nübler 1996: 463, 464, 469.

⁸ Gl. Dimitz 1861.

velik delež Vodnikovo nelagodje ob hudi Kopitarjevi zameri, za katero je zvedel tudi Dobrovský. Vodnik ni namreč v svojem prvem pismu Dobrovškemu niti omenil Kopitarjevih priprav na izdajo slovenske slovnice, ampak je podčrtal zgolj svoje lastne.⁹ Z navezavo pisemskih stikov s Prago je tako Kopitar prevzel vlogo glavnega slavističnega informatorja Dobrovskega med Slovenci.

Dolgoletnega sodelovanja med Kopitarjem in Dobrovskim, ki se je v največji meri uresničevalo po pismih, pa ne osvetljuje le korespondenca med njima,¹⁰ marveč tudi korespondenca med Kopitarjem in mecenom slovenskega literarnega preroda Zoisom. Ta je potekala med letom 1808, ko je Kopitar odšel študirat pravo na Dunaj, in letom 1819, ko je Zois umrl v Ljubljani. Zaradi zaupnega odnosa med Zoisom in sabo se je Kopitar prav v teh pismih o Dobrovškem – kakor seveda tudi o drugih ljudeh – izražal najbolj odkrito. Z nobenim drugim svojim korespondentom iz slovenskih dežel, niti z Vodnikom niti z Janezom Nepomukom Primicem niti z Jakobom Zupanom, ki jim tako ali tako ni popolnoma zaupal, ni hotel deliti toliko informacij o Dobrovškem kakor s Zoisom. Lahko se je namreč zanesel na baronovo diskretnost, ki jo je med drugim zagotavljalo dejstvo, da Dobrovský in Zois nista imela neposrednih stikov in sta si pozdrave, podatke in knjige izmenjevala izključno po Kopitarju.

Kopitar se je s Zoisom zblížal v več letih življenja v palači na ljubljanskem Bregu, kjer je po letu 1803 deloval kot njegov tajnik, knjižničar in varuh mineraloške zbirke.¹¹ Po njegovih lastnih besedah so bila to najlepša leta njegovega življenja. Prvo pismo mentorju je napisal že na dan svojega prihoda na Dunaj 5. novembra 1808.¹² Tudi v prihodnjih letih so ostala njegova sporočila baronu dolga in zaupna. Pisma sta si izmenjevala redkeje šele po letu 1815, delno zaradi Kopitarjeve prezaposlenosti in velikega števila korespondentov, raztresenih po vsej Evropi, delno zaradi redkih Zoisovih odgovorov, ki so bili posledica bolezni in skrbi zaradi gospodarskih težav.

V letih dopisovanja s Zoisom se je Kopitar uspešno uveljavljal v evropskem znanstvenem svetu. Zoisove zveze so mu bile v veliko pomoč pri iskanju službe in pri sprejemu v hiše dunajskih dostojanstvenikov in učenjakov. Leta 1810 je postal cenzor slovanskih in novogrških knjig in četrti skriptor v Dvorni knjižnici, čez devet let pa je zasedel mesto prvega skriptorja. O njegovem rastočem ugledu priča naloga, ki mu je bila zaupana leta 1814. Kot cesarski zaupnik je bil poslan v Pariz, da uredi vrnitev knjig, rokopisov in dragocenosti, ki jih je z Dunaja odpeljal Napoleon. V teh letih je navezal stike z nekaterimi velikimi duhovi dobe, npr. s filozofom in literarnim zgodovinarjem Friedrichom von Schleglom, s poljskim bibliografom Jerzyjem Samuelom Bandtkejem in s pruskim državnikom in jezikoslovcem Wilhelmom von Humboldtom. Kopitar je kmalu postal pomemben sodelavec več založb in revij, med katere so spadale *Archiv* Josepha Hormayrja, *Deutsches Museum* Friedricha von Schlegla in *Annalen der österreichischen Literatur* Franza Sartorija. Leta 1812 je sodeloval pri ustanavljanju revije *Wiener allgemeine Literaturzeitung*, pri kateri je prevzel uredništvo za filološki in slavistični del.¹³

⁹ Kidrič 1930: 125.

¹⁰ Gl. Jagić 1885; Jagić 1897.

¹¹ Kernc 1932: 497.

¹² Kidrič 1939: 41–43.

¹³ Za Kopitarjeve biografske podatke v tem obdobju gl. Kernc 1932: 498–503; Pogačnik 1978: 15–88; Vidmar 2004.

Kar se tiče Zoisa, je bil Kopitar v teh letih njegov glavni korespondent – kakor je bil v istem času tudi najljubši korespondent Dobrovskega.¹⁴ To obdobje je bilo za barona težko tako v zdravstvenem kot v gospodarskem smislu. Kljub hudim denarnim težavam je spretno vodil svoje industrijske obrate, vzdrževal številna posestva in hiše, podpiral vrsto zaposlenih z njihovimi družinami in svoje sorodnike, izplačeval veliko miloščin in pokojnin, nenazadnje pa vedno priskočil na pomoč svoji deželi in svojemu mestu v trenutkih stiske, na primer pri oskrbi vojsk, ki so prehajale skozi Ljubljano v času napoleonovskih vojn, in v času hude lakote leta 1816. V skrbi za čimbolj tekoče in mirno delo nove uprave Ilirskih provinc je ohranjal odlične odnose s francoskimi oblastmi v Ljubljani, tako da je bil leta 1813 imenovan za viteza Legije časti. Kljub skrbem je do zadnjih dni svojega življenja ohranil neskajeno veselje do knjig, revij, mineralov, ki jih je zanj na Dunaju kupoval Kopitar in mu jih pošiljal v Ljubljano.¹⁵

V dopisovanju med Zoisom in Kopitarjem v letih 1808–18 je imel dejavnejšo vlogo varovanec – Kopitar. Medtem ko se je Zois že poslavljaval od življenja, je Kopitarja pri delu in zasebno navdajal optimizem, ki se je šele v obdobju po baronovi smrti zaradi intimnih in poklicnih razočaranj počasi umaknil zagrenjenosti in resignaciji.¹⁶ V prvih dunajskih letih, ki jih je temeljito izkoristil za družbeni vzpon in strokovno izpopolnjevanje,¹⁷ je bil trdno prepričan v izpolnitev svojih ciljev, saj je na vseh področjih doživljal uspehe. Previdni in od sveta odmaknjeni znanstvenik Dobrovský mu je rad prepustil organizacijski del slavističnega gibanja.¹⁸ Z dopisi in knjigami je začel Kopitar z Dunaja učinkovito razporejati in spodbujati delo mlajših slovenskih preroditeljev Zupana, Primica, Matevža Ravnikarja, Urbana Jarnika, Franca Metelka idr.¹⁹ Tako je samodejno prevzel del obveznosti, ki jih je od osemdesetih let 18. stoletja naprej kot razsvetljski mentor prerodnega krožka v Ljubljani nosil predvsem Zois. Barona so v zadnjem desetletju življenja pri tem ovirale starost, bolezen, gospodarske težave, pa tudi politične razmere, saj je bil zaradi vojn in sprememb državnih meja pogosto prikrajšan za vesti iz evropskih metropol, tako da ga je o aktualnem dogajanju na področju slavistike kakor na področju naravoslovja obveščal prav Kopitar. Iz omenjenih razlogov je bil Kopitar tisti, ki je določil večji del strukture in vsebine pisem iz korespondence s Zoisom. Kopitar podobno kakor v odnosu do Dobrovskega tudi v odnosu do Zoisa v drugem desetletju 19. stoletja ni več nastopal prosto v vlogi učenca oziroma varovanca, marveč pogosteje v vlogi enakopravnega sogovornika in sodelavca.²⁰ Ta dvig Kopitarjevega statusa pa ni v nobenem pogledu zmanjšal pomena Zoisovega duhovnega očetovstva za mladega jezikoslovca. In ko je baron umrl, je na mesto Kopitarjevega duhovnega očeta stopil – Dobrovský.²¹

Pisma, ki sta si jih izmenjevala Zois in Kopitar, so živahno koncipirani spisi, v katerih se teme, po navadi zgoščene v posamezne odstavke, in omembe oseb menjavajo z bliskovito naglico.²² V nasprotju s pismi med Kopitarjem in Dobrovskim, ki so posve-

¹⁴ Prim. Prijatelj 1935: 45.

¹⁵ Za Zoisove biografske podatke v tem obdobju gl. Valenčič, Faninger, Gspan Prašelj 1991; Vidmar 2004.

¹⁶ Prim. Pogačnik 1978: 52.

¹⁷ Prim. Jakopin 1981: 373, 374.

¹⁸ Prim. Nübler 1996: 468.

¹⁹ Prim. Prijatelj 1935: 70.

²⁰ Prim. Nübler 1996: 465.

²¹ Prim. Pogačnik 1978: 47.

²² Prim. Pogačnik 1978: 84, 85.

čena skoraj izključno filološkim vprašanjem,²³ obravnavajo med drugim tudi zasebne in poslovne zadeve, mineralogijo, geologijo in politiko. Zois – podobno kakor Dobrovský umirjenega značaja²⁴ – je v svojih manj številnih odgovorih uspešno pariral Kopitarjevi vročekrvni gostobesednosti in s kratkimi, toda modrimi komentarji obravnaval teme, načete v prejetih pismih. Njuna pisma so pisana v nemščini, vendar duhovito kombinirana z deli besedila v latinščini. Poleg tega so pisma – predvsem Kopitarjeva – prepletena še z množico fraz in citatov v drugih jezikih, zlasti v italijanščini, francoščini in slovenščini, pa tudi v ruščini in poljščini.²⁵ Kopitarjeva pisma je zaznamoval humor, ki je pogosto prerasel v sarkazem. Med drugim si je skušal z neusmiljenim opozarjanjem na slabosti sodelavcev ubraniti in upravičiti mesto prvega Zoisovega ljubljenca in glavnega slovenskega korespondenta Dobrovskega.²⁶

V nadaljevanju bom predstavil omembe Dobrovskega v delu korespondence med Zoisom in Kopitarjem, ki še ni bil objavljen v tiskani obliki. Leta 1939 in 1941 je France Kidrič izdal dva zvezka, ki sta vsebovala korespondenco med Zoisom in Kopitarjem iz let 1808–1810.²⁷ Tretji zvezek, ki bi moral obsegati približno sto Kopitarjevih pisem Zoisu in Zoisovih osnutkov pisem Kopitarju iz let 1810–1818, pa zaradi druge svetovne vojne ni izšel. Izvirniki in prepisi teh pisem so iz Kidričeve zapuščine prišli v arhiv Inštituta za literaturo SAZU, sedanjega Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, kjer so shranjeni še danes. Po Kidričevi smrti leta 1950 so redigirali prepise pisem, delo pa se je spet nadaljevalo v zadnjih letih, ko so bili pripravljene skenogrami, manjkajoči prepisi, računalniški prepisi in prevodi. Leta 2004 je bilo petindvajset pisem, napisanih med 6. aprilom 1812 in 27. junijem 1813, v predpripravi na prihodnjo tiskano izdajo objavljenih v poskusni elektronski izdaji, dostopni na medmrežju.²⁸

Osebnost Dobrovskega

Kopitar se je že v svojem prvem pismu Dobrovskemu poklonil njegovi znanstveni veličini.²⁹ Kopitarjevo navdušenje nad deli praškega slavista je vedno delil tudi Zois. Skladno s tem vrednotenjem sta ljubljanski mecen in njegov nekdanji tajnik v medsebojni korespondenci Dobrovskega večkrat označila za velikega moža.³⁰ V njem sta namreč prepoznavala os slavistike,³¹ cenila pa sta ga tudi kot človeka, saj sta mu pripisovala več plemenitih osebnostnih potez. Tako je avgusta leta 1810, torej šele na začetku svojega sodelovanja z Dobrovskim, Kopitar Zoisu sporočil, da je ob urejanju knjižne zapuščine dunajskega profesorja Josefa Valentina Zlobickega z zanimanjem natančno pregledal tudi njegovo korespondenco in da je iz vseh pisem Dobrovskega Zlobickemu mogoče razbra-

²³ Nübler 1996: 464.

²⁴ Prim. Nübler 1996: 467.

²⁵ Prim. Pogačnik 1978: 85; Vidmar 2004.

²⁶ Prim. Prijatelj 1935: 71.

²⁷ Kidrič 1939; Kidrič 1941.

²⁸ *Korespondenca Žige Zoisa* 2004.

²⁹ Jagić 1885: 1–19.

³⁰ Gl. *Pisma Žige Zoisa*, MP 30. Prim. tudi Kovačič 1895: 99.

³¹ Prim. Pogačnik 1978: 22.

ti, da je Dobrovský skromen mož s poštenim značajem.³² Kopitar je namreč tedaj ravno urejal prodajo dragocene knjižnice Zlobickega in katalogiziral njene enote za grofa Józefa Maksimiliana Ossolińskega, prefekta Dvorne knjižnice,³³ o dogodkih v zvezi s tem pa vestno poročal tako Dobrovskemu kakor Zoisu. Ne glede na te ugodne splošne ocene Dobrovskega, ki so v pismih med Kopitarjem in Zoisom obveljale tudi v naslednjih letih, sta korespondenta večkrat negodovala nad muhavostjo in svojeglavostjo utemeljitelja slavistike, lastnosti, ki sta ju praviloma povezovala z njegovo boleznijo.

Bolezen Dobrovskega

Dobrovský je od osemdesetih let 18. stoletja trpel za manično depresijo in hipohondrijo. Ponavljajoči se napadi duševne zmedenosti, povezani z ekscentričnim vedenjem, so zelo vznemirjali, vendar tudi privlačili vse njegove znance in sodobnike,³⁴ saj so dopolnjevali podobo genialnega čudaka, kakršno so si ustvarili o njem. Kopitar se je z govoricami o duševni bolezni Dobrovskega seznanil takoj, ko je prišel na Dunaj, torej v obdobju, ko je še čakal na odgovor na svoje prvo pismo. Že novembra leta 1808, v svojem drugem pismu Zoisu, je o njih poročal svojim začudenim sodelavcem v Ljubljano.³⁵ Aprila leta 1810 je baronu samozavestno namignil, da bo moral morda zaradi starosti in bolezni Dobrovskega breme slavistike prevzeti sam.³⁶ K tej temi se je vrnil v pismu aprila leta 1812. Zoisu je napisal, da je Dobrovský preteklo zimo močno rogovilil. V istem pismu je ugotavljal, da podleže praški učenjak slabosti samo v skrajnih zimskih in poletnih razmerah. Povedal pa je tudi, da ga je o zdravstvenem stanju Dobrovskega obvestil znanec, zdravnik Ignaz Franz Fritz.³⁷ Februarja leta 1813 je Kopitar Zoisu sporočil, da pričakuje Dobrovskega v kratkem na Dunaju, saj je celo zimo prestal brez živčnih napadov.³⁸ Kopitar se je moral popraviti že v pismu Zoisu aprila istega leta. Fritz mu je namreč sporočil, da je Dobrovský zopet bolan. Na pepelnično sredo je bil v svoji sobi celo priredil namišljen ples. Kopitar je k temu poročilu dodal, da Dobrovský v času bolezni rad govori nesmisle in veliko stvari razda.³⁹

Dobrovský in Kopitar

Kopitar je bil nadvse ponosen zaradi prijateljskega odnosa, ki ga je uspel vzpostaviti z mojstrom, kakor je zasebno imenoval Dobrovskega. Dobrovský ga je iskreno hvalil tako v pismih njemu samemu kot v pismih drugim znancem.⁴⁰ Zoisu je Kopitar ponosno

³² *Pisma Žige Zoisa*, MP 2.

³³ Prim. Jagić 1885: 161; Reichel 2004: 133, 134.

³⁴ Prim. Hlavačka 2004: 29.

³⁵ Kidrič 1939: 45.

³⁶ Kidrič 1941: 155. Prim. Prijatelj 1935: 70.

³⁷ *Pisma Žige Zoisa*, MP 37/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 37.

³⁸ *Pisma Žige Zoisa*, MP 51/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 51.

³⁹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 53, 54/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 53, 54.

⁴⁰ Prim. Pogačnik 1978: 7.

poročal o vseh dokazih naklonjenosti, ki so prihajali iz Prage. Nenazadnje mu je bilo še vedno veliko do tega, da se izkaže pred svojim starim mentorjem.

Tako je Kopitar avgusta leta 1810 Zoisu samozavestno opisal vsebino pisma, ki mu ga je bil pred nedavnim poslal Dobrovský. Praški slavist je bil v njem zatrdil, da ga zaradi Kopitarjevega entuziazma resno mika, da bi se preselil na Dunaj in zaprosil za stolico za slavistiko, tako da bi lahko skupaj izdajala zbornik *Slavin*.⁴¹ Kopitar je namreč po smrti profesorja Zlobickega marca leta 1810 Dobrovskega prepričeval, naj se poteguje za izpraznjeno stolico za češčino na dunajski univerzi, za katero si je prizadeval, da bi jo preoblikovali v stolico za slavistiko.⁴² Čeprav se Kopitarjev načrt ni posrečil, ker se med drugim tudi Dobrovský ni preveč ogrel zanj, sta znanstvenika v medsebojni korespondenci tistega leta še večkrat pretresala možnost bivanja v istem mestu in skupnega urejanja zbornika *Slavin*. O tej ideji je Kopitar Zoisu pisal še dvakrat – oktobra in decembra leta 1810. In sicer je tedaj Dobrovský predlagal nekoliko spremenjen načrt: Kopitar naj bi se potegoval za stolico za češki jezik ali za stolico za antično literaturo na praški univerzi.⁴³ Tokrat je o uresničitvi načrta dvomil Kopitar. Češke stolice si ni upal prevzeti, ker ni dobro govoril jezika, antične stolice pa ni hotel, ker je njegovo pozornost tedaj že povsem pritegnila slavistika.⁴⁴

Dobrovský je Kopitarja nedvomno še večkrat nesebično opozoril na priložnosti, ki bi jih bil lahko mlajši kolega izkoristil za svoje družbeno in strokovno napredovanje, pa tudi za izboljšanje gmotnega položaja. Tako je Kopitar Zoisu septembra leta 1812 zaupal, da mu bo Dobrovský verjetno prepustil objavo *Brižinskih spomenikov*, ki mu bo odprla kabinete mecenov in vrata znanstvenih družb.⁴⁵ Februarja leta 1814 pa je v Ljubljano sporočil, da mu je Dobrovský ponudil naročilo ruske akademije za dobro plačano iskanje slovanskih in orientalskih knjig.⁴⁶

Maja leta 1812 je Kopitar Zoisu zaupal, da pošilja svoje spise v oceno Dobrovskemu.⁴⁷ Odnos med Kopitarjem in Dobrovskim, utemeljen na medsebojnem strokovnem spoštovanju, se je kmalu razvil v iskreno prijateljstvo. Februarja leta 1813 je lahko Kopitar Zoisu napisal, da je Dobrovský zmeraj bolj prijazen do njega, da dobi od njega vsak mesec vsaj eno pismo in da pride komaj kak Pražan na Dunaj brez njegove pošiljke zanj. V istem pismu je Kopitar med drugim priznal, da ima sicer res veliko znancev, da pa ljubi le nekaj ljudi, to je redke dobre in prave prijatelje, kakršna sta Zois in Dobrovský.⁴⁸

Iz teh razlogov si je Kopitar seveda želel Dobrovskega srečati tudi osebno. Že septembra leta 1810 je Zoisu izrazil pričakovanje, da bo Dobrovský prišel na Dunaj.⁴⁹ Decembra leta 1812 je v Ljubljano sporočil, da Dobrovský kljub predhodni najavi ni prispel v cesarsko prestolnico.⁵⁰ Februarja leta 1813 je bil zopet prepričan, da bo Dobrovský spomladi

⁴¹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 3.

⁴² *Vintr* 2004: 108, 113.

⁴³ *Prim. Jagić* 1885: 174.

⁴⁴ *Pisma Žige Zoisa*, MP 8, 11.

⁴⁵ *Pisma Žige Zoisa*, MP 47/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 47.

⁴⁶ *Pisma Žige Zoisa*, MP 63.

⁴⁷ *Pisma Žige Zoisa*, MP 38/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 38.

⁴⁸ *Pisma Žige Zoisa*, MP 51/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 51.

⁴⁹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 4.

⁵⁰ *Pisma Žige Zoisa*, MP 50/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 50.

zagotovo prišel.⁵¹ Enako je na podlagi zagotovil Dobrovskega upal decembra istega leta in maja leta 1815.⁵² Dobrovský pa je prišel na Dunaj šele po Zoisovi smrti, in sicer leta 1820. Tako je bilo še veliko manj uresničljivo Kopitarjevo upanje, izraženo v pismih Zoisu septembra in decembra leta 1810, da se bo z Dobrovskim podal na delovno potovanje po Kranjski, Hrvaški in Ogrski.⁵³

Dobrovský in Zois

Med Dobrovskim in Zoisom ni korespondenca nikoli zaživela. Vlogo posrednika med njima je z veseljem prevzel Kopitar, ki je tako s hotenim kakor z nehotenim filtriranjem informacij bistveno sooblikoval podobo, ki sta si jo ustvarila drug o drugem. Dobrovský je od Kopitarja že od samega začetka prejemal zgolj pohvalne besede o kranjskem mecenu,⁵⁴ medtem ko se je lahko Zois zaradi Kopitarjeve kritičnosti do starejšega kolega seznanil tudi z nekaterimi slabostmi praškega slavista.

Kopitar je za slavistično oziroma prerodno gibanje pomembna pisma Dobrovskega pošiljal na vpogled ali v prepis h Zoisu v Ljubljano, pomembne Zoisove pošiljke, npr. baronova pisma z bibliografskimi podatki, redke knjige in njihove prepise, pa v Prago k Dobrovskemu. Decembra leta 1810, na primer, je poslal Kopitar Zoisu po posredniku kar štiri pisma Dobrovskega.⁵⁵ Septembra leta 1812 je napisal Dobrovský Zoisu prvo in zadnje pismo, in sicer v zvezi z izdajo *Brižinskih spomenikov*, na katero pa ni baron nikoli odgovoril.⁵⁶ Namesto tega se je Kopitarju užaljen pritožil, da ga je Dobrovský, ki ga je imel za zaupnega prijatelja, nagovoril preveč uradno, z „Vašo vzvišenostjo“. Kakor je poročal Kopitar Dobrovskemu, je baron besedo „vzvišenost“ izpraskal in se od jeze razjokal.⁵⁷ Oktobra leta 1812 je skušal Kopitar Zoisa pomiriti, češ da ni Dobrovský s tem nagovorom mislil nič slabega. Predlagal mu je, naj v Prago kot vljuden odgovor pošlje v dar izvod ilirske slovnice Francesca Marie Appendinija.⁵⁸ Zois pa ni tako hitro pozabil na zamero, saj je Kopitarju še aprila leta 1813 pisal, naj Dobrovskemu v njegovem imenu za vedno reče zbogom.⁵⁹ Junija leta 1813 je Kopitar Zoisu odgovoril, da je Dobrovský Zoisovo jezo vzel kot kompliment.⁶⁰

Dobrovský in slovenski preroditelji

Kopitar od leta 1808, ko je izpodrinil Vodnika, ni bil le glavni posrednik med Dobrovskim in Zoisom, marveč tudi med Dobrovskim in drugimi Slovenci, ki so si za prerod

⁵¹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 51/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 51.

⁵² *Pisma Žige Zoisa*, MP 61, 74.

⁵³ *Pisma Žige Zoisa*, MP 5, 11.

⁵⁴ Prim. Jagić 1885: 8–9.

⁵⁵ *Pisma Žige Zoisa*, MP 12.

⁵⁶ Prim. *Pisma Žige Zoisa*, MP 47/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 47.

⁵⁷ Jagić 1885: 295.

⁵⁸ *Pisma Žige Zoisa*, MP 47a/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 47a.

⁵⁹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 55/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 55.

⁶⁰ *Pisma Žige Zoisa*, MP 56/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 56.

prizadevali bodisi na literarnem bodisi na filološkem področju.⁶¹ Pisma Dobrovskega, ki jih je pošiljal v Ljubljano, so pri Zoisu očitno prebirali zlasti Vodnik, Zupan, tedaj kaplan v Šmarju, in Ravnikar, tedaj vodja semenišča in profesor na bogoslovnem učilišču. Toda Kopitar z njimi ni bil pripravljen deliti vseh dragocenih podatkov, ki jih je dobival od Dobrovskega.⁶² Zato se je toliko bolj razjezil, ko je spomladi leta 1811 odkril, da je Zupan poročal o vsebini pisem Dobrovskega v Gradec osovražnemu Janezu Nepomuku Primicu, tedaj skriptorju v graški licejski knjižnici. Videti je, da je Kopitar po tem dogodku pisma Dobrovskega celo Zoisu pošiljal zgolj izjemoma ali pa zelo previdno.⁶³ Tako je novembra leta 1811 v Ljubljano sicer zopet poslal pismo Dobrovskega, vendar z izrecnim naročilom Zoisu, naj ga ne kaže Zupanu in drugim.⁶⁴ Tudi maja in julija leta 1812 je Kopitar poslal baronu na vpogled pismi Dobrovskega, vendar je izrazil željo, da ju dobi čimprej nazaj.⁶⁵

Stiki med Dobrovskim in slovenskimi preroditelji so se s pomočjo pisemske zveze med Zoiso in Kopitarjem posebno okrepili spomladi leta 1812. Ko namreč Dobrovský zaradi bolezni ni uresničil zimskega obiska Dunaja, ki se ga je veselilo več tamkaj živečih slovenskih izobražencev, je Kopitarju v nadomestilo februarja leta 1812 poslal dolgo pismo, naslovljeno na kranjske slaviste. Kopitar je izvleček tega pisma naslednji mesec poslal Zoisu, da bi ga delil z ostalimi preroditelji v Ljubljani. V pismu Dobrovský obžaluje, da mu je bolezen za sedaj preprečila, da bi jih objel na Dunaju, obiskal barona Zoisa v Ljubljani in natisnil starocerkvenoslovansko slovnico. V nadaljevanju odgovarja na vrsto slavističnih vprašanj, s katerimi so se Slovenci s Kopitarjevo pomočjo obračali k njemu po nasvet, namreč glede usode knjižne zapuščine Zlobickega, starih slovanskih tiskov, npr. glagolskega misala iz leta 1483, novega slovenskega prevoda *Svetega pisma*, novega črkopisa, izvora in razdelitve slovanskih jezikov, etimologije posameznih besed itn. Izvleček je Kopitar zaključil z nasveti glede razumevanja in sprejemanja odgovorov Dobrovskega.⁶⁶

Dobrovský in Appendini

V času obstoja Ilirskih provinc in poteka zadnjih napoleonovskih vojn so bile poštne zveze v tem delu Evrope pogosto oslABLJENE. Prav v teh letih pa se je med slavisti na Dunaju, v Ljubljani in v Dubrovniku razvnela razprava o zvezi med nekdanjim ilirskim jezikom in novimi slovanskimi jeziki, ki sta jo spodbudila dva med seboj povezana dogodka. Leta 1808 je v Dubrovniku izšla *Grammatica della lingua illirica*, v kateri je piarist Francesco Maria Appendini stari ilirski jezik prišteval med slovanske jezike, dubrovniško narečje pa predstavljal kot prihodnji knjižni jezik nove Ilirije. Pod vplivom tega nauka, ki se je ujema s tedanjo francosko politiko, je na začetku leta 1810 guverner Marmont izrazil namero, da uveljavi dubrovniško narečje kot državni slovanski jezik na celotnem

⁶¹ Prim. Orel 2003: 352.

⁶² Kidrič 1930: 128.

⁶³ Kidrič 1930: 128.

⁶⁴ *Pisma Žige Zoisa*, MP 23.

⁶⁵ *Pisma Žige Zoisa*, MP 38, 41/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 38, 41.

⁶⁶ *Pisma Žige Zoisa*, MP 33.

območju Ilirskih provinc, torej tudi med Slovenci.⁶⁷ Čeprav sta Zois in Vodnik verjetno odločilno pripomogla k onemogočenju tega načrta že v drugi polovici leta 1810,⁶⁸ pa so se mnenja o Appendinijevem stališču kresala tudi pozneje. V obdobju po letu 1810 sta Kopitar in Zois poskrbela za navezavo stikov med Dobrovskim v Pragi in Appendinijem v Dubrovniku. Kopitar je namreč želel s pomočjo Dobrovskega tudi v znanstvenem svetu dokončno zavrniti napačne Appendinijeve teze.

Maja leta 1812 je Kopitar od Zoisa dobil neko Appendinijevo pismo za Dobrovskega in ga poslal v Prago naslovniku.⁶⁹ Ko je Kopitar julija istega leta prejel težko pričakovani odgovor Dobrovskega Appendiniju, ga je skupaj s priloženim lastnim sporočilom za dubrovniškega jezikoslovca poslal Zoisu v Ljubljano. V spremnem pismu je baronu naročil, naj da izvorno pismo Dobrovskega prepisati, nato pa naj mu ga pošlje nazaj. Po Kopitarjevih navodilih je baron kopijo pisma Dobrovskega, Kopitarjevo sporočilo in izvod slovnice Dobrovskega poslal Appendiniju v Dubrovnik.⁷⁰ Ta pošiljka je po Kopitarjevi zamisli združila najtehtnejše argumente, ki so nasprotovali Appendinijevim tezam.

Slovnica in zgodovina češkega jezika in literature

V korespondenci med Zoisom in Kopitarjem se torej v zvezi z Appendinijem omenja češka slovnica *Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache*, ki jo je Dobrovský izdal leta 1809. V isti korespondenci pa se slovnica omenja še na drugih mestih. Ko jo je Kopitar septembra leta 1810 dobil v roke, je Zoisu navdušeno zatrdil, da se jo bo naučil na pamet.⁷¹ Novembra leta 1812 je baronu sporočil, da jo bo pokazal jezikoslovcu Wilhelmu von Humboldtju. Humboldta, ki je tedaj bival na Dunaju kot pruski veleposlanik, je namreč Kopitar tega leta začel usmerjati pri študiju in raziskovanju slovanskih jezikov, pri čemer si je pomagal zlasti z deli Dobrovskega.⁷² Nedvomno ga je pridobitev tako uglednega učenca spodbudila, da je v istem pismu Zoisu kljub občudovanju Dobrovskega samozavestno izjavil, da bo mojstru naslednjič predložil svoje številne pomisleke glede njegove slovnice.⁷³

Pet let pozneje, junija leta 1817, je Kopitar Zoisa obvestil, da je Dobrovský zaposlen z drugo izdajo knjige *Geschichte der böhmischen Sprache und ältern Literatur*,⁷⁴ ki je bila prvič objavljena leta 1792. Knjiga je drugič res izšla leta 1818.

Starocerkvenoslovanska slovnica

Izmed del Dobrovskega je Kopitar v pismih Zoisu še pogosteje kakor češko slovnico omenjal nastajajočo slovnico starocerkvenoslovanskega jezika, ki je izšla pod naslovom

⁶⁷ Kidrič 1933: 51, 53.

⁶⁸ Kidrič 1933: 53.

⁶⁹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 38/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 38.

⁷⁰ *Pisma Žige Zoisa*, MP 41, 42, 44/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 41, 42, 44.

⁷¹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 6.

⁷² Prim. Jagić 1885: 272–273; Reynolds 2004: 99, 100.

⁷³ *Pisma Žige Zoisa*, MP 48/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 48.

⁷⁴ *Pisma Žige Zoisa*, MP 86.

Institutiones linguae Slavicae dialecti veteris. Dobrovský je začel to svoje življenjsko delo snovati leta 1809, izdal pa ga je leta 1822. Vsa ta leta ga je Kopitar skoraj v vsakem pismu spodbujal pri delu.⁷⁵ Jasna znamenja te podpore najdemo tudi v njegovih pismih Zoisu.

Decembra leta 1811 je Kopitar Zoisu obvestil, da Dobrovskega v zvezi z njegovim delom zelo zanima rokopis iz baronove knjižnice, namreč latinski prevod slovnice vilenškega meniha Meletija Smotrickega *Grammatiki slovenskija pravilnoe sintagma*.⁷⁶ Zois je namreč ta rokopisni prevod izpod peresa glagoljaša Mateja Soviča, kupljen leta 1779 ali 1780,⁷⁷ poslal Kopitarju na Dunaj, da bi ga z Dobrovskim pregledala pri delu za starocerkvenoslovansko slovnico. Dobrovský je slovnico Smotrickega iz leta 1618 – gotovo tudi v obliki omenjenega Sovičevega prevoda iz Zoisove biblioteke – res upošteval, saj jo je v delu *Institutiones* na kratko obravnaval.⁷⁸

Januarja leta 1812 je Kopitar v Ljubljano pisal, da je Dobrovskega seznanil s podatkom o glagolskem misalu iz leta 1483, ki ga je našel v Sovičevem besedilu. Dodal je, da bi rad Dobrovskemu pokazal celoten Sovičev rokopis, zato se Zoisu opravičuje, ker ga še ni poslal nazaj v Ljubljano.⁷⁹ Aprila leta 1812 je Kopitar Zoisu pisal, da čaka od Dobrovskega odgovor na svoj peremptorni opomin glede tiska starocerkvenoslovanske slovnice.⁸⁰ Julija leta 1812 je Zois Kopitarju izrazil ogorčenje nad namero Dobrovskega, da natisne slovnico s češko-nemškimi, ne pa z latinskimi črkami. Baron je napovedal, da bo v tem primeru finančno podprl natis Sovičevega prevoda Smotrickega s primernejšo tipografijo.⁸¹ Aprila leta 1813 je Kopitar sporočil, da mu je Dobrovský poslal v pregled že polovico svoje izvrstne slovnice, drugo polovico pa je želel na Dunaj prinesiti sam, vendar mu je to preprečila bolezen.⁸² Junija leta 1813 je baronu zatrdil, da ni obupal nad izdajo slovnice in da glede tega nikakor ne bo nehal pritiskati na Dobrovskega z vsemi sredstvi.⁸³ Februarja leta 1814 si je Zois v pismu Kopitarju zaželel, naj da Bog Dobrovskemu moči in zdravja za izdajo slovnice na Dunaju. Do tedaj – je napisal – pa naj ga Sovičev rokopis počaka pri Kopitarju.⁸⁴ Aprila leta 1814 je Kopitar Zoisu zopet potrdil, da hrani Sovičev rokopis za čas, ko bo Dobrovský prišel na Dunaj in ga upošteval pred tiskom starocerkvenoslovanske slovnice.⁸⁵ Marca leta 1816 je Kopitar baronu sporočil, da bo Dobrovský kmalu prišel na Dunaj, da bo izdal slovnico.⁸⁶ Junija leta 1817 je Zoisu pisal, da še vedno hrani Sovičev rokopis za Dobrovskega in da mora za slovnico najti založnika. Sporočil mu je tudi, da je delo pri koncu in da bo knjiga v znanstvenem svetu

⁷⁵ Prim. Nübler 1996: 468.

⁷⁶ *Pisma Žige Zoisa*, MP 25.

⁷⁷ Kidrič 1939: 62, op. 9, 10.

⁷⁸ Prim. Hannick 2004: 255.

⁷⁹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 28.

⁸⁰ *Pisma Žige Zoisa*, MP 37/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 37.

⁸¹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 43/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 43.

⁸² *Pisma Žige Zoisa*, MP 53/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 53.

⁸³ *Pisma Žige Zoisa*, MP 56/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 56.

⁸⁴ *Pisma Žige Zoisa*, MP 64.

⁸⁵ *Pisma Žige Zoisa*, MP 67.

⁸⁶ *Pisma Žige Zoisa*, MP 83.

sprožila pravo revolucijo. Izrazil je upanje, da bo zavrnila njemu neljube ruske interpretacije izvora starocerkvenoslovskega jezika.⁸⁷

Korespondenca med Zoisom in Kopitarjem torej potrjuje, da je Kopitar odločilno spodbujal Dobrovskega pri pripravi starocerkvenoslovske slovnice, da ga je prepričal o njeni izdaji na Dunaju, v katerem je kot avstroslavist videl prihodnje središče slovanstva, in da je njeno besedilo ne le dopolnil, marveč tudi lektoriral in korigiral.⁸⁸ Zois izida te tako zaželene knjige ni dočakal. Dobrovský je zaradi njenega tiska prišel na Dunaj šele leta 1820, knjiga pa je ugledala luč sveta leta 1822.

Brižinski spomeniki

Avgusta leta 1811 je Kopitar Zoisu navdušen sporočil, da je Dobrovský prejšnji mesec naletel na objavljeno vest Bernharda Josepha Docena o najdbi karantanske molitve iz 10. stoletja v freisinških arhivih v Münchnu.⁸⁹ Dobrovský, ki si je kodeks s spomeniki na lastne oči ogledal leta 1812, je septembra tega leta Zoisu po Kopitarju poslal pismo, v katerem mu je ponudil izdajo *Brižinskih spomenikov*. Kopitar je v svojem spremnem pismu Zoisu obravnaval možnosti izdaje spomenikov v primeru, da se Zois ne bi odločil za lastno izdajo. Prva možnost bi bila izdaja Dobrovskega z upoštevanimi komentarji Vodnika in drugih Kranjcev, druga, najverjetnejša možnost pa Kopitarjeva izdaja. Kopitar je namreč pravilno domneval – in to je Zoisu tudi naravnost povedal – da bo Dobrovský objavo rokopisov prepustil njemu. V istem pismu je razmišljal tudi o tem, da bi objavi *Brižinskih spomenikov* priključili prepis besedila *Conversio Bagoariorum et Carantanorum* iz leta 871.⁹⁰ V pismu junija leta 1813 je Kopitar Zoisu poročal, da bo Dobrovský pisal o *Brižinskih spomenikih*, on sam pa se jim bo posvetil po novembru tistega leta, ko se bo iztekel rok za prijavo na nagradno vprašanje v zvezi z zgodovino Karantanije, ki ga je razpisal nadvojvoda Janez.⁹¹

Kopitar se je namreč takrat spogledoval z zamisljivo, da bi prepis in komentar *Brižinskih spomenikov* oblikoval kot prispevek za nadvojvodov natečaj. Medtem ko je Dobrovský svoje poročilo o *Brižinskih spomenikih*, napovedano v pismu Kopitarja Zoisu junija leta 1813, res objavil leta 1814 v zborniku *Slovanka*, je Kopitar z objavo prepisov in komentarjev odlašal. Zois je ni nikoli dočakal. Leta 1822 je Kopitar v *Institutiones linguae Slavicae dialecti veteris* Dobrovskega objavil zgolj prvi *Brižinski spomenik*, vsa tri besedila pa sta šele leta 1827 objavila Petr Köppen in Aleksandr Hristoforovič Vostokov.⁹²

⁸⁷ *Pisma Žige Zoisa*, MP 86.

⁸⁸ Prim. Kovačič 1895: 99; Šlebinger 1904: 7; Nahtigal 1944: 195–198; Pogačnik 1978: 38, 49; Jakopin 1981: 375; Hannick 2004: 243.

⁸⁹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 21. Prim. Jagić 1885: 210–213.

⁹⁰ *Pisma Žige Zoisa*, MP 47/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 47.

⁹¹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 56/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 56.

⁹² Jakopin 1981: 376; Grdina 2004: 154.

Slovanski črkopis

Kopitar je skušal Dobrovskega pritegniti k nalogi poenotenja slovanskega ali vsaj ju-gozahodnoslovanskega črkopisa oziroma k nalogi razširitve latinskega črkopisa z ustreznimi znaki za specifične slovanske foneme, ki bi jih oblikovali po črkah iz cirilice.⁹³ Véliki učenjak pa se kljub stalnemu Kopitarjevemu prigovarjanju ni dejavno vključil v pripravo reforme, na katero so čakali v Ljubljani zlasti Vodnik, Ravnikar in Zupan. Ti so zaradi nje zadrževali dva pomembna izdajateljska projekta, véliki nemško-slovenski slovar in nov prevod *Svetega pisma*.⁹⁴ Septembra leta 1810 je Kopitar Zoisu poročal, da ni od Dobrovskega še nobene odločitve glede novega črkopisa.⁹⁵ Decembra leta 1811 je optimistično zapisal, da bo prišel Dobrovský na Dunaj iznajt slovanski črkopis,⁹⁶ že marca leta 1812 pa je razočarano ugotavljal, da je Dobrovský zaposlen s skrbjo za zdravje, da ne najde vneme za reformo in da bodo morali z njo poskusiti sami.⁹⁷

Julija leta 1812 je Zois Kopitarju pisal, da se ne strinja s predlogi Dobrovskega glede novega črkopisa. Baron je praškega učenjaka ob tej priložnosti oklical za trdobočneža. Kopitarju je predlagal sestanek slovenskih slavistov z Dobrovskim na Dunaju, na katerem bi uskladili predloge. Zois je poudaril, da je zlasti neučakan Ravnikar, gotovo zaradi uskladitve novega prevoda *Svetega pisma*, pa tudi Vodnik da je pripravljen na delo,⁹⁸ nedvomno zaradi izdaje svojega slovarja. Februarja leta 1814 je Zois Dobrovskemu zaželel moč, da bi določil nove črke.⁹⁹ Do predlaganega srečanja z Dobrovskim glede črkopisa je prišlo šele po Zoisovi smrti. Dobrovský se je po prihodu na Dunaj leta 1820 sicer sestal s Kopitarjem, Ravnikarjem, Metelkom, Matijo Kalistrom in Janezom Nepomukom Šlakerjem, vendar v skladu s svojim dotedanjim nevtralnimi stališčem ni predlagal dokončnih rešitev.¹⁰⁰

Knjige in recenzije

V korespondenci med Zoisom in Kopitarjem se v zvezi z Dobrovskim stalno omenjajo tudi knjige, bodisi gre za knjige, ki so skupaj s pismi potovale iz Ljubljane v Prago ali iz Prage v Ljubljano, bodisi gre za izmenjavo podatkov ali mnenj o njih.

Januarja leta 1811 je Kopitar v pismu Zoisu potrdil, da je dobil katalog slovanskih knjig iz njegove biblioteke, ki ga je na željo Dobrovskega pri baronu sestavil Zupan.¹⁰¹ Aprila istega leta je Kopitar Zoisu posredoval zahvalo zadovoljnega Dobrovskega, ki je v katalogu našel veliko naslovov redkih starih ali neznanih novih knjig, med njimi Appendinijevo slovnico.¹⁰² Občudovanja vredno bogastvo Zoisove knjižnice si je Do-

⁹³ Prijatelj 1935: 85; Pogačnik 1978: 145; Nübler 1996: 468.

⁹⁴ Prim. Prijatelj 1935: 62.

⁹⁵ *Pisma Žige Zoisa*, MP 6.

⁹⁶ *Pisma Žige Zoisa*, MP 25.

⁹⁷ *Pisma Žige Zoisa*, MP 32.

⁹⁸ *Pisma Žige Zoisa*, MP 43/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 43.

⁹⁹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 64.

¹⁰⁰ Kidrič 1930: 131; Prijatelj 1935: 85.

¹⁰¹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 13.

¹⁰² *Pisma Žige Zoisa*, MP 15.

brovský dobro zapomnil in jo je ob prvi priložnosti postavil za zgled. Februarja leta 1813 je Kopitar Zoisu opisal željo zagrebškega škofa Maksimilijana Vrhovca. Ta se je odločil izpopolniti svojo knjižnico z vsemi pomembnejšimi slovanskimi knjigami, zato je svoja korespondenta Kopitarja in Dobrovskega prosil, naj mu pripravi ustrezen seznam.¹⁰³ Že aprila istega leta je bil baron obveščen o nadaljevanju zgodbe. Medtem ko je Kopitar za škofa sestavil katalog najboljših slovanskih slovnice, slovarjev in prevodov *Svetega pisma*, je Dobrovský to nalogo zavrnil s komentarjem: „Če ima lahko baron Zois vse [knjige], zakaj tega ne more Vrhovac.“¹⁰⁴

Konec maja leta 1812 je Kopitar v pismu vprašal Zoisa, ali bi ga zanimala zbirka južnoslovanskih protestantskih tiskov, ki jo je tübingenski profesor Christian Friedrich Schnurrer ponudil v odkup Dobrovskemu.¹⁰⁵ Septembra leta 1812 je Kopitar zopet obravnaval to vprašanje. Če knjig ne bo vzel Zois – je razglabljal Kopitar – jih bo odkupil sam za Dvorno knjižnico ali zase. Kopitar se je v istem pismu tudi spraševal, zakaj je Schnurrer svojo zbirko po Dobrovskem ponudil prav Zoisu, in zaključil, da so ga prepričale bodisi laskave pripombe o baronu v *Grammatik der Slavischen Sprache* bodisi naklonjenost Dobrovskega baronu.¹⁰⁶ Zois knjig ni kupil zaradi denarnih težav, zato pa se je za osebni nakup leta 1813 odločil Kopitar.¹⁰⁷

Kopitar je Dobrovskega seznanjal z novimi deli, ki so nastajala v slovenskem, hrvaškem in srbskem jeziku, in z novimi deli, ki so se ukvarjala s temi jeziki. Za pošiljanje izvodov knjig, npr. že omenjene Appendinijeve slovnice ali latinsko-italijansko-ilirskega slovarja dubrovnškega leksikografa Joakima Stullija jeseni in pozimi leta 1812, je večkrat zadolžil Zoisa.¹⁰⁸ Aprila leta 1812 je Zoisu poslal odo srbskega pesnika Lukijana Mušičkega, ki jo je istočasno dal brati tudi Dobrovskemu.¹⁰⁹ Decembra leta 1812 je Zoisu pisal, da je Dobrovský prebral jezikoslovno razpravo Antonia Sorga v *Mémoires de l'Académie Celtique* in da mu jo bo kmalu komentiral.¹¹⁰ Junija leta 1813 je poročal, da Dobrovský trenutno recenzira srbski slovar Pavleta Solarića.¹¹¹

Dobrovský je znal ceniti Zoisovo radodarnost in duhovno širino. Kopitar je baronu septembra leta 1810 napovedal, da bo dobil iz Prage v dar lužiškosrbsko knjižno rariteto.¹¹² Še eno darilo Dobrovskega je dobil Zois proti koncu svojega življenja, in sicer aprila leta 1818, ko je iz Prage prispela prav tako lužiškosrbska *Nova zaveza*. V svojem zadnjem znanem pismu, napisanem oktobra leta 1818, je Zois Kopitarju predal zahvalo za Dobrovskega in ga takoj vprašal, ali se mu zdi primerno, da pošlje Dobrovskemu v zameno *Zgodbe Svetega pisma za mlade ljudi* Matevža Ravnikarja in *Babištvo ali Porodničarski uk za babice* Valentina Vodnika kot najboljša primerka slovenskega jezika.¹¹³

¹⁰³ *Pisma Žige Zoisa*, MP 39/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 39.

¹⁰⁴ *Pisma Žige Zoisa*, MP 54/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 54.

¹⁰⁵ *Pisma Žige Zoisa*, MP 39/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 39.

¹⁰⁶ *Pisma Žige Zoisa*, MP 45/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 45.

¹⁰⁷ *Pisma Žige Zoisa*, MP 56/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 56. Prim. Kidrič 1930: 173, 178–180.

¹⁰⁸ *Pisma Žige Zoisa*, MP 50, 51/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 50, 51.

¹⁰⁹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 37/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 37.

¹¹⁰ *Pisma Žige Zoisa*, MP 50/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 50.

¹¹¹ *Pisma Žige Zoisa*, MP 56/*Korespondenca Žige Zoisa* 2004, MP 56.

¹¹² *Pisma Žige Zoisa*, MP 4.

¹¹³ *Pisma Žige Zoisa*, MP 89.

S to Zoisovo namero je ostala njegova korespondenca vse do konca zvesta eni od svojih najpomembnejših nalog v drugem desetletju 19. stoletja, vzdrževanju plodne zveze med slovenskim literarnim prerodom in Dobrovskim.

VIRI

Pisma Žige Zoisa: Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Zapuščina Franceta Kidriča, t. e. 15, MP 1–98.

LITERATURA

- Avzug DIMITZ, 1861: Zwei Briefe Dobrowsky's an Valentin Vodnik aus den Jahren 1806 und 1808. *Mittheilungen des historischen Vereins für Krain*, 16. 9–11, 17–19.
- Igor GRDINA, 2004: Raziskovanje in bibliografija Brižinskih spomenikov. Oris raziskav. France Bernik idr.: *Brižinski spomeniki/Monumenta Frisingensia. Znanstvenokritična izdaja*. Ur. Darko Dolinar in Jože Faganel. Tretja, dopolnjena izdaja. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 154–161.
- Christian HANNICK, 2004: Die Institutiones linguae slavicae von Dobrovský und seine sprachgeschichtlichen Auffassungen. *Josef Dobrovský. Fundator studiorum slavlicorum*. Ur. Vladimír Vavřínek, Hana Gladkova in Karolína Skwarska. Praha: Slovanský ústav AV ČR. 243–260.
- Milan HLAVAČKA, 2004: Josef Dobrovský a jeho doba aneb proměny doby a Dobrovského limity. *Josef Dobrovský. Fundator studiorum slavlicorum*. Ur. Vladimír Vavřínek, Hana Gladkova in Karolína Skwarska. Praha: Slovanský ústav AV ČR. 22–31.
- Vatroslav JAGIĆ, 1885: *Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar (1808–1828)*. Berlin: Weidmann.
- Vatroslav JAGIĆ, 1897: *Neue Briefe von Dobrowsky, Kopitar und anderen Süd- und Westslaven*. Berlin: Weidmann.
- Franc JAKOPIN, 1981: Kopitar in slovenska filologija. *Obdobje romantike v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti (Obdobja 2). 371–387.
- Eleonora KERNC, 1932: Kopitar Jernej. *Slovenski biografski leksikon*, zv. 4. Ur. Franc Ksaver Lukman. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka. 496–513.
- France KIDRIČ, 1930: *Dobrovský in slovenski preporod njegove dobe*. Ljubljana: Znanstveno društvo v Ljubljani (Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani 7).
- France KIDRIČ, 1933: Marmont Auguste-Frédéric-Louis Viesse de, duc de Raguse. *Slovenski biografski leksikon*, zv. 5. Ur. Franc Ksaver Lukman. Ljubljana: Zadrúžna gospodarska banka. 50–56.
- France KIDRIČ, 1939: *Zoisova korespondenca 1808–1809*. Ljubljana: AZU (Korespondence pomembnih Slovencev 1).
- France KIDRIČ, 1941: *Zoisova korespondenca 1809–1810*. Ljubljana: AZU (Korespondence pomembnih Slovencev 2).
- Korespondenca Žige Zoisa. Elektronska znanstvenokritična izdaja v zapisu XML-TEI. Izdaja 1.0*, 2004. Prep. Ivan Prijatelj, prev. Edvard Vrečko, ur. Luka Vidmar. Ljubljana: Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU (<http://nl.ijs.si/e-zrc/zois/MP.html>).
- Franc KOVAČIČ, 1895: Josip Dobrovský, slavni učenjak češki. *Dom in svet* VIII. 65–68, 98–100, 129–132.
- Rajko NAHTIGAL, 1944: *Jerneja Kopitarja spisov II. del. Srednja doba. Doba sodelovanja v „Jahrbücher der Literatur“. 1818–1834. I. knjiga. 1818–1824*. Ljubljana: SAZU.
- Norbert NÜBLER, 1996: Einiges über Jernej Kopitar und Josef Dobrovský. *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti (Obdobja 15). 463–471.
- Irena OREL, 2003: Josef Dobrovský in slovenski slovničarji – vzporednosti in različnosti v oblikoslovnih prikazih. *Slavistična revija* 51, posebna št./Zbornik referatov za trinajsti mednarodni slavistični kongres. Ur. Aleksander Skaza. 351–373.
- Jože POGAČNIK, 1978: *Bartholomäus Kopitar. Leben und Werk*. München: Rudolf Trofenik (Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slawen 15).
- Ivan PRIJATELJ, 1935: *Duševni profili slovenskih preporoditeljev*. Ljubljana.
- Walter REICHEL, 2004: Josef Valentin Zlobický – erster Professor für böhmische Sprache und Literatur: Leben, Wirken und Verdienste vor dem Hintergrund der Aufklärung. *Videňský podíl na počátcích českého národního obrození. J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: život, dílo, korespondence*. Ur. Josef Vintř in Jana Pleskalová. Praha: Academia. 115–136.

- Susan Helen REYNOLDS, 2004: „...Humboldt hat sich in unsere slavische Sprachen geworfen“: Dobrovský, Wilhelm von Humboldt und Goethe. *Josef Dobrovský. Fundator studiorum slavlicorum*. Ur. Vladimír Vavřínek, Hana Gladkova in Karolína Skwarska. Praha: Slovanský ústav AV ČR. 96–102.
- Janko ŠLEBINGER, 1904: Dobrovský in Slovenci. *Izvestje c. kr. II. državne gimnazije v Ljubljani o šolskem letu 1903/1904*. 5–10.
- Vlado VALENCIČ, Ernest Faninger, Nada Gspan Prašelj, 1991: Zois Žiga (Sigismundus) pl. Edelstein. *Slovenski biografski leksikon*, zv. 15. Ur. Jože Munda. Ljubljana: SAZU. 832–846.
- Luka VIDMAR, 2004: Korespondenca Žige Zoisa med 6. 4. 1812 in 27. 6. 1813. *Korespondenca Žige Zoisa 2004*.
- Josef VINTR, 2004: Josef Valentin Zlobický – ein vergessener tschechischer Patriot aus dem Wien der Aufklärung. *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození. J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: život, dílo, korespondence*. Ur. Josef Vintř in Jana Pleskalová. Praha: Academia. 101–114.

